

DE ORDENING VAN HET ARCHIEF RITTER

In 1982 werd ik 62 jaar!). Ik had toen 42 jaar bij de AVRO gewerkt. In 1982 kon men voor het eerst - zoals dat heet - vervroegd uittreden, een uitdrukking die ontleend moet zijn aan het monnikenwezen. Ik wou dat wel, op 62 jaar weg, sine ira et studio. Er kwam een afscheidsreceptie, waarop sommigen uwer geweest zijn, en ik kon op die dag aan vrienden en relaties een boek schenken dat ik geschreven had over Dr. P. H. Ritter Jr. en zijn werk gedurende dertig jaar bij de AVRO. Vóór die dag had ik intussen hier in de UB de heer Van der Horst, de conservator van de handschriften, opgezocht met de vraag: ik hoor dat hier een Archief Ritter aanwezig is, is dat zo? Ja, zei hij. Geordend? vroeg ik. Nee, bekende hij. Zal ik het doen, stelde ik voor. Hij antwoordde: graag.

Uit het depot kwam een ordner met brieven uit de eerste tien jaren van deze eeuw. Het was duidelijk dat Ritter vervolgens van jaar tot jaar ordners gevuld had met correspondenties. Al gauw bleek zijn bewaardrift. Ik vond zelfs huishoudelijke rekeningen en kan - als u daar belangstelling voor mocht hebben - voor u opzoeken wat een liter melk in 1912 kostte of het repareren van een fietsband in 1928. Ik sprak met Van der Horst af dat ik mappen zou maken met erop de naam en het adres van de briefschrijver en het aantal brieven van hem en aan hem. Die mappen waren de u welbekende omslagen van ruitjespapier. De firma die ze maakt heeft vier jaar gefloreerd dank zij on-

ze afname. Steeds als ik wekelijks hier in de UB kwam kreeg ik nieuwe ordners, jaar voor jaar, die Van der Horst uit het depot haalde. De lust becroop me wel eens een keer mee naar boven te lopen om de literaire grot van Ali Baba zelf ook eens te zien.

Pas na ongeveer een jaar mocht het. Toen had ik, denk ik, blijk gegeven van doorzettingsvermogen om het op mij genomen werk af te maken. Toen kon ik waarschijnlijk ook de schok doorstaan toen ik daar nog een paar meter ordners zag staan, om en om staand om ruimte te winnen. Toen zag ik voor het eerst ook de geweldige omvang. Ik berekende 100.000 brieven. Het zijn er 60.000 geworden. Na een jaar of drie had ik alle ordners gedépouilleerd en hadden we tientallen stapels ruitjesmappen. Er diende nu samengevoegd te worden. We hadden bijvoorbeeld tien mappen Menno ter Braak, van 1930 tot 1940. Die moesten gecumuleerd worden tot één map. Op vele aanwijzingen van Van der Horst ging ik iets leren van het archiveren van stukken. De derde fase was het alfabetiseren, eerst alle mensen met een B bij elkaar en dan die enorme B weer op alfabet. Lange tafels waren nodig, er moesten immers 26 stapels op kunnen. We hebben toen het besluit genomen een grote tweedeling te maken: brieven van en aan personen en brieven van en aan instellingen. Toen was de vierde fase het opbergen in mappen. Die staan nu in lange rijen (13 meter in totaal) naast elkaar. Ze moeten op hun rugje nog de mededelingen krijgen over wat er in zit en dan wachten ons nog twee taken waarover ik aanstonds nog wat zal zeggen.

Een archief dat een kwart eeuw gesluimerd heeft is weer tot leven gewekt. Is het een belangrijk archief? Het antwoord is: Ja. Natuurlijk zitten er vele onbelangrijke stukken in zoals al die honderden brieven die Ingezonden Stukken aan het Utrechts Nieuwsblad begeleid hebben. Maar het archief ontleent vooral zijn waarde aan de duizenden brieven van letterkundigen en andere belangrijke Nederlandse figuren tussen 1907 en 1957. En niet alleen die van hen maar sinds 1930, als Ritter een secretaris krijgt, ook de carbon-doorslagen van brieven van hem aan hen. Dat „heen-en-weer“-karakter van de collectie verhoogt zijn belang natuurlijk. Het geeft aan dat Ritter een halve eeuw midden in het Nederlandse literaire leven heeft gestaan. In zijn studententijd publiceerde hij al in letterkundige tijdschriften. In 1918 werd hij hoofdredacteur van het Utrechts Dagblad, waarin hij 22 jaar lang zijn Letterkundige Kroniek schreef. Hij was 30 jaar leider van de literaire uitzendingen van de AVRO, redacteur van vele tijdschriften en auteur van vele boeken. Menno ter Braak zei van hem: „Ik heb mij altijd verbeeld dat luiheid niet één van mijn hoofdzonden was, maar desalniettemin heb ik van de dagindeling van de heer Ritter niet het flauwste begrip. Tracht ik mij daarvan door vage gelijkenissen toch een beeld te vormen, dan kan ik mij alleen voorstellen, dat hij 's morgens voor het opstaan in bed het boek van de

Ph. Ritter jr., ca. 1934. Foto: G.A.U., Top. Hist. Atlas.

week leest, dit tijdens het ontbijt reeds critiqueert, aan de koffie zijn democratische speech concipieert en in bad zijn romans dicteert". En een andere uitspraak van Ter Braak is: „Hij is medewerker van alle bladen, waarvan hij geen redacteur is, hij duikt uit alle papieren op, die in Nederland met letters worden bedrukt".

En intussen bracht Ritter als *orator didacticus* luisterend Nederland met zijn wat geaffecteerde stem dan toch maar tot het lezen van het goede, althans van het betere boek. Hij heeft eens gezegd: „De Bonte Dinsdagavond Trein is er voor professoren, doktoren en advocaten, mijn Boekenhalvuur is er voor de man in de straat". Vele verloren gewaande radioteksten zijn uit het Archief weer tevoorschijn gekomen.

U begrijpt dat die literaire archeologie me in de afgelopen vijf jaren veel genoeg gedaan heeft. Er waren soms ook verrassingen. Soms vond ik onder de I opeens een brief van Ina Boudier-Bakker. Na een tijd bemerkte ik pas dat een slecht leesbare handtekening die van Dirk Coster of Jan Greshoff was. In een order uit 1953 vond ik nog weer een tekst van Ritter uit 1913. Af en toe kwamen er tabaksrestjes tevoorschijn. Paperclips waren verroest. Er was veel tekstverlies door perforatiegaten. Eens op een dag nam ik een geordende map weer ter hand, die erg zwaar bleek: ik had er een presse-papier in laten zitten. Over een eeuw zal waarschijnlijk ook een mooie balpen met inscriptie van me gevonden worden, die ik al werkend kwijt raakte. Ik vond ook bepaalde stukken niet: Er moeten Perkiana geweest zijn en op het einde van zijn leven moet er een gedeelte gereed geweest zijn van Ritters biografie Klein Memoriaal. Ze zijn helaas niet gevonden. Maar kostbare stukken waren er ook - keimèlia - zoals enkele brieven van Multatuli aan Ritters vader, een gedicht in handschrift van Mathilde, de muze van Jacques Perk, in een poëzie-album van Dora Perk, een brief uit 1902 van Lodewijk van Deysel die Ritters talent opmerkt en de 20-jarige stimuleert en een curieuze brief van Jacobus van Looy die mededeelt: Ik heb een boek geschreven en ga het Jaapje noemen.

Ik heb ook de angst gekend van het verkeerd opbergen. In 1965 vond men in Madrid twee dikke banden vol tekeningen en manuscripten van Leonardo da Vinci, die 135 jaar lang als verloren waren beschouwd, maar die alleen maar verkeerd teruggezet waren, in plaats van op Aa.119 en Aa.120 stonden ze op Aa.19 en Aa.20.

Maar nu is dan alles geordend, al zijn er nog enkele handelingen te verrichten. Er moet een gedrukte inventaris gemaakt worden. En we moeten gaan den-

ken aan het nationale project CCB, de Centrale Catalogus van Brieven. Brieven van zeg maar Hooft tot Hermans, aanwezig in UB's, het Letterkundig Museum, de Koninklijke Bibliotheek, Meermanno Westreenianum en enkele andere instituten gaan de komende jaren de PICA-computer in. Want brieven zijn voor een breed spectrum van wetenschappelijk onderzoek een belangrijk studie-object. Ze onthullen de verborgen achtergronden van gebeurtenissen, beslissingen en standpunten en ze geven vaak een verhelderend inzicht in de motieven en overwegingen van de schrijver. Briefwisselingen kunnen goudmijnen zijn. Voor de neerlandistiek is het archief Ritter zo'n goudmijn. Wilt u de top tien? Herman Robbers, 260 brieven heen en weer, Samuel Goudsmit 222, Frans Mijnsen 216, Roul Houwink 180, Dirk Coster 157, Johan Koning 144, Jan Greshoff en Max Teipe 138 en M. Premsele 124. Maar er zijn ook brieven van Gerrit Achterberg, J. C. Bloem, Reinier van Genderen Stort, P. C. Boutens, Frans Coenen, Antoon Coolen, Lodewijk van Deysel, P. C. Gerretson, Herman de Man en S. Vestdijk.

In een nis van een huis in het Toscaanse stadje Prato werd het archief gevonden van de 14de-eeuwse koopman Francesco di Marco Datini: 150.000 brieven en documenten, uitgegeven door Iris Origo in *The Merchant of Prato*, vertaald als de koopman van Prato. Wij telden weliswaar geen 150.000 brieven, maar dan toch 60.000 brieven van een werkzaam man met een bestendig jeukende pen. Op 10 mei van dit jaar meldde Het Parool, dat de sinds 1928 verdwenen fotoverzameling van de Noorse poolonderzoeker Roald Amundsen terecht is. De collectie van 240 foto's bleek in het bezit te zijn van Alda Amundsen. De foto's bleken jarenlang in een doos op een zolder gelegen te hebben. Omdat er „melkpoeder" op stond had Alda de doos nooit geopend. Ik heb zo'n doos wel tijdig geopend en kan met Goethe in Faust, Zweiter Teil, 5. Akt zeggen. „Auf strenges Ordnen, raschen Fleisz / Erfolgt der allerschönste Preis; / Dasz sich das gröszte Werk vollende, / Genugt ein Geist für tausend Hände". Wat er voor plannen zijn voor uitgave van brieven zullen we straks vertellen. Ik kan met Seneca in Brief 82 zeggen: Otium sine litteris mors est. Vrij vertaald: Een pensioentijd zonder brieven betekent de dood.

1) Aan het woord is de heer Jan J. van Herpen (1920), voormalig medewerker van AVRO-Radio.

Deze spreekbeurt werd gehouden op 5 september 1986 in de Utrechtse Universiteits Bibliotheek, b.g.v. de presentatie van de briefwisseling Ritter-Kloos.

DE DOM ALS DECOR

In tegenstelling tot het exterieur is het interieur van de gotische Domkerk bij mijn weten in de middeleeuwen nooit afgebeeld. Pieter Saenredam was de eerste die

ons, pas in 1636, een blik gunt in dit grote gotische bouwwerk.

Een miniatuur echter waarvan de afbeelding deze bij-